

проаналізовано коннотативні спектри найбільш актуалізованих зоонимів німецького і українського мов. Сравнение зоонимных эталонов антропоморфных черт в украинской и немецкой культурной традициях осуществлено на основе составленной классификационно-сравнительной таблицы зоонимных символов антропоморфных характеристик двух языков, в зависимости от черт характера, внешности или поведения.

Ключові слова: зоонимне художественне порівняння, зоонимний символ, антропоморфні характеристики, контрастивний аналіз, мовна картина світу.

Vyshyvana N. Lexicosemantic and Linguostylistic Peculiarities of Zoonymic Similies in the German and Ukrainian Language.

The article defines the place and role of zoonymic similes in the study of separate fragments in the language world picture. The given contrastive analysis regards English and Ukrainian zoonymic similes as lexical units with ethno-cultural connotations. The essence of zoonymic symbol as part of zoonymic simile has been revealed, connotative range of most frequent zoonyms in the English and Ukrainian languages has been analyzed. The comparison of anthropomorphic zoonymic features in the target domain of a simile in German and Ukrainian cultural tradition has been conducted on the basis of the qualifying-comparative table which suggests the classification of zoonyms from the standpoint of character traits, features of appearance or behaviour they most frequently designate in both languages.

Key words: zoonymic simile, zoonymic symbol, anthropomorphic features, contrastive analysis, language picture of the world.

Наталія Гавдида, Леся Назаревич
(Тернопіль)

УДК 811.161.2'243:37.016

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

У статті порушено питання, пов'язані з проблемою мовної адаптації студентів зарубіжних країн. Розглянуто традиційні та новаторські підходи у процесі вивчення української мови як іноземної. Розглянуто методіку вивчення української мови як іноземної на кафедрі української та іноземних мов ТНТУ. Акцентовано на ейдетиці як способі подачі навчального матеріалу під час вивчення української мови іноземцями. Висвітлено основні принципи ейдетики — наочність, а також такі методи: ланцюжковий, піктографічний, фонетичних асоціацій, що базуються на розвитку образного мислення та є інструментом швидкого й ефективного засвоєння нового матеріалу. Цілісно розглянуто комунікативну діяльність та головні її компоненти.

Ключові слова: комунікація, наочність, образність, асоціація, метод.

Загальновідомо, що ознайомлення з рідною мовою відбувається спершу в усному варіанті, а потім (уже в навчальних закладах) йде засвоєння письма, граматики. Іноземці починають вивчати українську мову з «абсолютного нуля», важливим на цьому етапі стає використання мови-посередника (англійської чи французької), за допомогою якої викладач може пояснити студентам особливості мовних явищ та процесів. Щороку збільшується кількість громадян зарубіжжя, які приїжджають здобувати освіту у ВНЗ України, тому невід'ємною складовою освітнього процесу стає засвоєння української мови.

Постановка проблеми. Сьогодні чільне місце посідають інтерактивні методи викладання, у процесі застосування яких моделюють реальні життєві ситуації, пропонують проблеми для спільного розв'язання, використовують рольові ігри, які активізують творчі здібності студентів, мобілізують їхню увагу, навчають їх швидко будувати своє мовлення, відшуковуючи відповідні засоби для вираження змісту. Адже основна мета, яку повинна переслідувати методіка викладання української мови як іноземної — комунікація, тобто вміння спілкуватися не тільки в навчальній, а й позанавчальній ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі простежується неабиякий інтерес до вивчення української мови. Це зумовлено політичними, суспільними, освітніми процесами. Проблема навчання іноземців української мови висвітлювали свого часу М. Арделян,

Л. Бей, М. Винник, В. Вінницька, О. Гайда, Т. Єфімов, І. Підгородецька, С. Сокол Г. Тохтар, О. Тростинська та ін. Так, на думку О. Пальчикової, навчання української мови як іноземної «вимагає удосконалення традиційних підходів у лінгводидактиці, спрямованих першочергово на формування мовної, мовленнєвої і граматичної компетенцій та урахування кроскультурного компонента, що потребує оволодіння культурним досвідом: знаннями про традиції, звичаї, норми поведінки, особливості світобачення іноземних студентів задля ефективного та продуктивного навчання української мови» [10, с. 111]. Особливості викладання української мови як іноземної розглядали у своїх працях І. Кочан, Д. Мазурик, Л. Паламар, М. Пилип, І. Сковронська, Б. Сокіл та інші науковці. Зокрема, В. Маковська зауважила, що «проблема викладання іноземної мови заторкує також й інші аспекти навчання, один із них — питання інтеркультурної компетенції. На жаль, ця дуже популярна на Заході дисципліна проходить повз увагу наших методистів: серед принципів, завдань і цілей цей дискурс не згадується. Хоча саме на уроці іноземної мови через його зміст, зокрема через тексти та іншу невербальну інформацію, ми вивчаємо чуже і передаємо своє. Обидві сторони, залучені до процесу вивчення/навчання іноземної мови, перебувають в інтеркультурній ситуації» [6, с. 40].

Мета статті. Актуальність обраної теми зумовлена тим, що методика викладання української мови як іноземної перебуває на стадії становлення, а тому є мало дослідженою галуззю. Мета статті — проаналізувати досвід, який набула кафедра української та іноземних мов ТНТУ у сфері викладання української мови як іноземної, висвітлити сучасні та інноваційні підходи до вивчення цієї дисципліни, що покликані реалізувати сучасні академічні цілі мовної освіти, а також інформаційні, педагогічні, суспільно-політичні завдання, зокрема розвиток комунікативної компетентності мовців у її національному вимірі, збереження й примноження лінгвістичного і культурного потенціалу України, сприяння мовній та культурній толерантності, впровадження принципів громадянської освіти демократичного суспільства. Методика викладання української мови як іноземної є об'єктом дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нещодавно науково-педагогічний колектив кафедри української та іноземних мов ТНТУ розробив низку навчальних посібників із дисципліни «Українська мова як іноземна», «Тестові завдання з української мови як іноземної». Серед них «Граматика української мови як іноземної», «Тестові завдання з української мови як іноземної», «Методичні рекомендації, завдання та зразки відповідей до державного іспиту з дисципліни українська мова як іноземна», підручник «Практичний курс української мови. Професійне і ділове мовлення (для студентів-іноземців українською мовою навчання)». Навчально-методичні праці слугують своєрідним містком для активного та інтерактивного навчання, забезпечують зворотний зв'язок між викладачем та студентами (пояснення, перевірка виконаних завдань та робота над помилками), сприяють обміну інформацією між усіма учасниками навчального процесу (коли студенти працюють у парах).

Однією з найактуальніших проблем сучасної методики викладання української мови як іноземної на сьогоднішній день залишається питання розробки засобів контролю рівня знань студентів. Вважається, що найефективнішою формою контролю іншомовної компетенції є тестова система вправ, яка забезпечує наочне бачення матеріалу. Такий вид роботи потребує напруженої розумової праці студентів, що реалізується за допомогою психологічних процесів аналізу, синтезу, ідентифікації, порівняння тощо.

Тому значну увагу викладачі кафедри української та іноземних мов приділяють підготовці тестових завдань із української мови як іноземної, які розміщено у системі дистанційного навчання Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя. Навчально-тренувальні тестові завдання спрямовані на виявлення рівня теоретичних знань та практичних умінь і навичок як студентів-іноземців денної форми навчання, так і слухачів підготовчого відділення.

Проте окрім традиційного вивчення мови цікавим, новаторським та креативним підходом вважаємо застосування на заняттях із української мови методології та принципів ейдетики, доцільність яких збираємося обґрунтувати.

Останніми роками спостерігаємо неабиякий інтерес до ейдетики як науки, оскільки шляхи навчання, які вона пропонує, допомагають розвивати образну пам'ять, сприяють швидкому та усвідомленому запам'ятовуванню нового матеріалу, перетворюють навчальний

процес на цікаву гру. Вагомою перевагою такого навчання є і те, що студенти навчаються в атмосфері психологічної безпеки та комфорту, а це покращує їхні стосунки з «чужим» для них оточенням, виробляє нові вміння, виявляє власні поведінкові емоційні та мисленнєві стереотипи. Ігор Матюгін та Євгеній Антошук — засновники «Школи ейдетики» — розробили низку наукових праць: «Як запам'ятовувати іноземні слова» (І. Матюгін) [8], «Метод невербальних асоціацій» [2], «Швидка педагогічна допомога — вчимося запам'ятовувати» [3], «Знайомтесь, ваша пам'ять» [1] (Є. Антошук) та ін., які допоможуть кожному педагогу відшукати власну модель викладання.

Вважаємо, що поряд із традиційними принципами та методами навчання (науковості, гуманізації, демократизації, доступності, зв'язку з життям, систематичності, мотивації, самостійності, наочності, оптимізації навчального процесу, принципами виховного та розвивального навчання) необхідно впроваджувати й новаторські, зокрема, презентацій, кейс-методу, методу критичного мислення, вікторини, бліц-опитування, методу «мозкового штурму», образних асоціацій, мобільності, розподілу інформації у відповідності до особливостей кожного індивідуума, фантазування та ін. На думку Є. Антошука, такі підходи активізують бажання вчитися, розвивають увагу, формують вміння створювати оригінальні ідеї [1].

Можемо констатувати, що основним принципом ейдетики є *наочність*, без чого немислиме засвоєння нового матеріалу, а завдання ейдетики якраз полягає в тому, щоби залучити всі можливі ресурси людської пам'яті заради використання набутих знань у житті. Дослідник С. Волошинов наголошує: «При вивченні певного предмета наочність навчання поєднує в собі дві сторони пізнання — чутливу та мислену і сприяє розкриттю зовнішніх ознак та властивостей цього предмета» [5, с. 176]. На досягнення цієї мети скеровані, зокрема, такі методи ейдетики: ланцюжковий, акровербальний, піктографічний, фонетичних асоціацій, метод місць (базується на зорових асоціаціях), невербальних асоціацій, парадоксальних вербальних перетворень, укрупненого структурування навчального матеріалу (передбачає використання опорних схем та узагальнювальних таблиць).

Наочність реалізовується шляхом створення мультимедійних презентацій під час вивчення розмовних тем та освоєння граматики. Перевага новітніх технологій полягає в тому, що вони уможливають одночасно зорове і слухове сприйняття інформації. Під час роботи з якісно розробленими слайдами студентам простіше встановити причинно-наслідкові зв'язки між мікротемами, легше сприймати нову інформацію, оскільки є можливість повторювати речення разом із викладачем і бачити пов'язану з текстом схему, фотографію, карту. «Екранна комунікація» візуалізує почуте і закріплює за ним відповідну асоціацію.

Під час розгляду завдань на зразок: «Прочитайте текст. Слова, що в дужках, поставте у правильній формі» студенти-іноземці стикаються з проблемами узгодження, керування, відмінювання, рідше — дієвідмінювання. З метою коригування граматичних огріхів пропонуємо слайди, які слугуватимуть підказкою-орієнтиром та полегшуватимуть закріплення граматики. Наприклад, студент бачить речення, яке необхідно зредувати: «*Вільям Білл Гейтс — голова і головний розробник (програмне) забезпечення корпорації Майкрософт. Співробітниками Майкрософт є 39 000 осіб у 60 (шістдесят) країнах*». Після того, як варіант відповіді вибрано, викладач натискає правою клавішею миші на слово в дужках, що дозволяє одразу ж побачити його у правильній формі. Завдяки цій технології студент може поррахувати допущені помилки та оцінити себе, а викладач — проаналізувати відповідь, повторно пояснити незрозумілий матеріал.

Під час занять української мови як іноземної ми практикуємо й такий підхід як *ейдос-конспект* — роздуми, що виникають в процесі читання будь-якого тексту. Цей принцип поєднує в собі опорний конспект (теоретичні знання) та ілюстрації до тексту. Ейдос-конспект сприяє активізації логічного і образного мислення, дозволяє перевірити рівень сприйняття тексту, адже коментар до нього розкриває глибину розуміння прочитаного. *Ланцюжковий метод* побудований на ланцюжкових асоціативних зв'язках. Асоціації відіграють важливу роль під час ознайомлення із щойно прочитаним текстом та засвоєнням нової лексики. Кожна лексема «тягне» за собою наступну, тоді як асоціації різними способами допомагають упорядкувати всі елементи інформації, що надходить. Кожен учасник самостійно добирає якісь асоціації для того, аби вони, при потребі, спрацювали. Такий спосіб сприяє підсиленню контролю над записом інформації в пам'яті.

Ефективним є, приміром, такий вид роботи: викладач диктує 10 слів чи словосполучень із тексту «Іван Пулюй — винахідник X-променів» [9, с. 146], а студенти їх запам'ятовують: *електротехнік, перекладач, лампа розжарювання, прилад, антикатод, винахід, запатентувати, змінний струм, катодне випромінювання, X-випромінювання*. Кожну паузу між словами слід заповнити музикою. Після цього студенти ставлять цифру 1 і записують у зошит те, що запам'ятали. Наступний етап — група дивиться на 10 слів, написаних на дошці: *Ренген, механізм, негативно заряджені частини, молекула, атом, Ейнштейн, епохальний, заперечувати, Нобелівська премія, обман* — і запам'ятовує їх. Викладач закриває слова, а студенти під цифрою 2 записують те, що запам'ятали. Після цього необхідно поррахувати, під якою цифрою слів більше. Якщо під цифрою 1, то людина — аудіал (тобто слух — її провідний аналізатор), а якщо — під цифрою 2, можна зробити висновок, що для групи цих осіб провідним аналізатором є зір, тобто вони візуали. Активізує і напружує уяву **метод поєднання вербального апарату з роботою уяви**. Студенти за 60 секунд мають озвучити якомога більше іменників. Після цього назвати предмети, які виринули в уяві. Завдання викладача — поставити уточнювальні запитання для того, щоби почути зв'язну розповідь про предмет.

Розвивати комунікативні здібності іноземців допомагають завдання, пов'язані з публічним виступом. **Метод узгодження фантазії та уяви з умінням чітко висловлювати, промовляти власні думки застосовуємо** під час занять зі студентами старших курсів. Він передбачає говоріння на будь-яку тему упродовж 5 хвилин. Це можуть бути доповіді на теми, що передбачені навчальною програмою або виступи, що стосуються суспільного чи мистецького життя студента.

Доктор педагогічних наук Ігор Матюгін вважає, що сприятиме запам'ятовуванню інформації метод Цицерона або метод місць [8, с. 23]. Оскільки пригадування інформації пов'язане з місцем її виникнення. Давні оратори і філософи ніколи не повторювали потрібну інформацію з конспекту, бо постійно вдосконалювали техніку запам'ятовування. Цицерон на стінах, стелі, дверях своєї оселі розвішував тези промов. Ми пропонуємо студентам розклеювати вдома різнокольорові картки зі словами чи відмінковими закінченнями, які необхідно вивчити. Так, для кращої візуалізації кожен частину мови варто записувати на картці іншого кольору. Наприклад, іменники — на зеленій, дієслова — на червоній, числівники — на блакитній, займенники — на білій, прикметники — на рожевій, сполучники — на бузковій.

Метод місць базується на зорових асоціаціях: потрібно виразно уявити собі предмет, який необхідно запам'ятати, і поєднати його образ із образом певного місця. Його ефективність спостерігається на початковому етапі навчання. Наприклад, наклейти на холодильник назви овочів, фруктів та інших продуктів. Метод **фонетичних асоціацій** полягає у тому, що до слова іноземної мови треба підібрати співзвучне слово чи словосполучення з рідної мови чи вже з відомих іноземних.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Зазначимо, що ми не ставили перед собою завдання розкрити суть усіх методів навчання, в тому числі ейдетики, застосування яких сприятиме легкому запам'ятовуванню нової інформації, проте переконані, що впровадження розглянутих у статті принципів та методології буде сприяти успішній адаптації іноземних студентів до навчання в українських ВНЗ. Вважаємо, що поєднуючи традиційні та нетрадиційні методи викладання української мови як іноземної у вищих навчальних закладах, можна отримати високі результати. Обговорювана тема вимагає подальших наукових студій, які покликані якнайшвидше вирішити основні проблеми в галузі методології викладання української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антошук Є. В. Знайомтесь, ваша пам'ять : швидка педагогічна допомога від Української школи ейдетики / Є. В. Антошук. — К. : Вирій, 2009. — 192 с.
2. Антошук Є. В. Метод невербальних асоціацій / Є. Антошук // Завуч. — 2007. — № 30. — С. 13—14.
3. Антошук Є. В. Швидка педагогічна допомога / Є. Антошук // Початкова освіта. — 2000. — № 3 (51) — С. 3.
4. Бей Л. Б. Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів / Л. Б. Бей, О. М. Тростинська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі : Міжпредметні зв'язки : зб. наук. пр. — Харків : Константа, 2008. — Вип. 12. — С. 48—59.

5. Волошинов С. А. Реалізація дидактичного принципу наочності в алгоритмічній підготовці студентів засобами інформаційно-комунікативного педагогічного середовища // Інформаційні технології в освіті. — Режим доступу: http://ite.kspu.edu/webfm_send/231
6. Маковська В. Викладання української мови іноземцям: тяглість старої традиції? / В. Маковська // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. — Львів, 2009. — Вип. 4. — С. 39—44.
7. Матюгин И. Ю. Как запоминать иностранные слова / И. Ю. Матюгин — М. : Ейдос, 2009. — 154 с.
8. Матюгин И. Ю. Методы развития памяти, образного мышления, воображения. / И. Ю. Матюгин, И. К. Рыбникова. — М. : Эйдос, 1996. — 60 с.
9. Назаревич Л. Т. Практичний курс української мови. Професійне і ділове мовлення : підруч. [для студентів-іноземців українською мовою навчання] / Л. Т. Назаревич — Тернопіль : ТНТУ, 2013. — 248 с.
10. Пальчикова О. О. Проблеми навчання української мови в іншомовній аудиторії / О. О. Пальчикова. — Режим доступу: http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/palchickova_a.a._problems_of_teaching_ukrainian_in_a_foreign_language_audience.pdf
11. Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць за матеріалами міжнародної наукової конференції. — Львів, 2006. — Вип. 1. — С. 252.
12. Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. — Львів, 2010. — Вип. 5. — 228 с.

Гавдыда Н., Назаревич Л. Особенности изучения украинского языка как иностранного.

В статье затронуты вопросы, связанные с проблемой языковой адаптации студентов зарубежных стран. Рассмотрены традиционные и новаторские подходы в процессе изучения украинского языка как иностранного. Проанализирована методика изучения «Украинского языка как иностранного» на кафедре украинского и иностранных языков Тернопольского национального технического университета имени Ивана Пулюя. Акцентируется на эйдетики как способе подачи учебного материала при преподавании украинского языка иностранцам. Освещен основной принцип эйдетики — наглядность, а также такие методы: цепной, пиктографический, фонетических ассоциаций, парадоксальных вербальных преобразований, основанных на развитии образного мышления. Целостно рассмотрены коммуникативная деятельность и главные ее компоненты.

Ключевые слова: коммуникация, наглядность, образность, ассоциация, метод.

Havdyda N., Nazarevych L. Peculiarities of Learning Ukrainian as Foreign Language.

The article raises issues related to the problem of linguistic adaptation of foreign students. Traditional and innovative approaches in the study of Ukrainian language are considered. The experience of teaching «Ukrainian as a foreign language» at Ukrainian and foreign languages department of Ternopil Ivan Puluj national technical university is described. The attention is paid to eidetics as a way of presenting language material in teaching Ukrainian. The basic principles Eidetic memory — visibility, and the following methods: string, pictographic, phonetic associations, paradoxical verbal transformations based on the development of creative thinking is a tool for fast and effective learning new material are demonstrated. Communicative activities and their main components are generally reviewed.

Key words: communication, visualization, imagery, association method.

Наталія Глушаниця

(Київ)

УДК 81'255.2:629.73(111=161.2)(045)

ОСОБЛИВОСТІ ГРАМАТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ АВІАЦІЙНОЇ ТЕМАТИКИ (НА ПРИКЛАДІ ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ КЕРІВНИЦТВА ІЗ ОБСЛУГОВУВАННЯ Й ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЛІТАКІВ)

У статті представлено компаративний аналіз граматичних систем англійської та української мов на матеріалі текстів англomовної авіаційної науково-технічної документації. Виокремлено групи граматичних труднощів перекладу англomовних науково-технічних текстів. Визначено особливості передачі граматичних структур при перекладі англomовних науково-технічних текстів авіаційної тематики на українську мову. Визначено, що найбільший комплекс граматичних проблем перекладу пов'язаний із розумінням синтаксичної структури порівнюваних мов та морфологічного складу речень як мовних елементів. Особливу увагу приділено дослідженню таких типів граматичних трансформацій як перестановка, заміна, додавання та опущення, сутність яких